

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE**

VZDĚLÁVÁNÍ PĚSTOUNŮ

Analýza vzdělávacích potřeb pěstounů a zjišťování preferencí metod
vzdělávání

Bakalářská práce

Obor studia: sociální práce

Autor: Helena Cichá

Vedoucí práce: Mgr. Vít Dočekal, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Vzdělávání
pěstounů“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje,
které jsem použila.

V Olomouci dne 27.3.2017

Podpis .....

Anotace

Jméno a příjmení:	Helena Cichá
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociální práce
Obor obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Vít Dočekal, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Vzdělávání pěstounů Analýza vzdělávacích potřeb pěstounů a zjišťování preferencí metod vzdělávání
Anotace práce:	Bakalářská práce si klade za cíl analyzovat vzdělávací potřeby pěstounů a zjistit jaké metody vzdělávání preferují. Šetření se týká pěstounů, kteří mají uzavřenu dohodu o výkonu pěstounské péče s doprovázející organizací, ve které pracují. Práce je složena ze šesti kapitol. První kapitola představuje pěstounskou péči, druhá kapitola pojednává o institutu dohod o výkonu pěstounské péče. Další kapitoly pojednávají o specifických potřebách dětí v náhradní rodinné péči a o vzdělávání dospělých. Kapitoly slouží jako terminologická a metodologická opora pro empirickou část práce. Poslední dvě kapitoly popisují techniku sběru dat a výsledky šetření. K naplnění cíle práce bylo použito dotazníkového šetření. Výsledky šetření budou využity při plánování vzdělávacích aktivit pěstounů.
Klíčová slova:	Pěstounská péče, institut dohod o výkonu pěstounské péče, specifické potřeby dětí v náhradní rodinné péči, vzdělávání dospělých, analýza vzdělávacích potřeb, metody vzdělávání, dotazníkové šetření
Title of Thesis:	Education of foster parents Foster parents' educational needs analysis and survey of preferred educational methods
Annotation:	This bachelor's work aims at foster parents' educational needs analysis and finding out what kind of educational methods they prefer. Survey includes foster parents who signed foster care agreement with a providing organisation they work for. The work consists of six chapters. The first chapter introduces foster care, the second one deals with the institute of foster care agreement. The following chapters concern themselves with specific needs of children in substitute family care and with the education of adults. The chapters serve as a terminological and methodological support for the empirical part of the work. The last two chapters describe the data collection method

	and the results of the survey. To accomplish the aim of the work a questionnaire survey was used. The results of the investigation will be used in planning of foster parents' educational activities.
Keywords:	Foster care, institute of foster care agreement, specific needs of children in substitute family care, education of adults, educational needs analysis, methods of education, questionnaire survey
Názvy příloh vázaných v práci:	Dotazník vzdělávání pěstounů
Počet literatury a zdrojů:	44
Rozsah práce:	46 s. (73 824 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod	6
1. Pěstounská péče v České republice	8
1.1 Systém náhradní péče – základní rozdělení	8
1.2 Formy náhradní rodinné péče, na které se vztahuje povinnost vzdělávání	8
2. Institut dohod o výkonu pěstounské péče - služba doprovázení	11
2.1 Uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče	11
2.2 Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci	12
2.3 Služba doprovázení	13
3. Specifické potřeby dětí v náhradní rodinné péči	16
3.1 Důvody umístování dětí do náhradní péče a jejich následky	16
3.2 Význam rané vazby dítěte a matky, psychická deprivace	18
3.3 Následky neuspokojování potřeb	19
3.4 Trauma, ztráta	20
3.5 Dopady zanedbávání, týraní, zneužívání na vývoj a zdraví dítěte	21
3.6 Biologická rodina dítěte, identita dítěte v náhradní rodinné péči	21
4. Vzdělávání dospělých	23
4.1 Učení a vzdělávání	23
4.2 Analýza vzdělávacích potřeb	24
4.3 Metody vzdělávání	26
5. Analýza vzdělávacích potřeb pěstounů, zjišťování preferencí metod vzdělávání	30
5.1 Technika sběru dat – dotazníkové šetření	30
5.2 Předvýzkum	31
6. Dotazníkové šetření	32
Graf č. 1 Zájem pěstounů o témata	33
Graf č. 2 Témata formulovaná pěstouny	34
Graf č. 3 Jaké metody vzdělávání pěstouni preferují	35
Graf č. 4 Vyhovující doba vzdělávání	36
Graf č. 5 Vyhovující trvání jedné vzdělávací aktivity	37
6.1 Shrnutí dotazníkového šetření	37
Závěr	39
Literatura a zdroje	40

Seznam grafů	45
Seznam příloh	45
Příloha č. 1 Dotazník vzdělávání pěstounů	46

Motto:

„Pro dítě je nejdůležitější mít rodinu, mít svůj vlastní domov. Pokud opuštěnému dítěti poskytneme rodinu, pokud mu pomůžeme rodinu najít nebo mu alespoň poskytneme zázemí v rodině, tehdy mu skutečně pomůžeme.“ (Roháček 2009, s. 5)

Úvod

Pěstouni se rozhodli pečovat o dítě, které nemůže žít ve své vlastní rodině, rozhodli se poskytnout mu rodinu. Současný systém náhradní rodinné péče v České republice pěstounům nabízí podporu formou tzv. doprovázení. Doprovázení je služba, kterou mohou poskytovat neziskové organizace. Doprovázející organizace mimo jiné zajišťují pěstounům vzdělávání. Pracuji v neziskové organizaci, která poskytuje službu doprovázení od roku 2013. Každým rokem nabízíme pěstounům vzdělávací aktivity a pěstouni si z nabídky vybírají. Nabídka vzdělávacích aktivit by měla reagovat na jejich vzdělávací potřeby, a proto jsem se rozhodla tyto vzdělávací potřeby analyzovat. Vzdělávání lze realizovat různými metodami a součástí mé práce, vedle analýzy vzdělávacích potřeb, bude také zjištění, které metody vzdělávání pěstouni preferují. Analýza nám umožní plánovat vzdělávací aktivity, které budou odpovídat aktuálním vzdělávacím potřebám pěstounů.

Celá práce je členěna do šesti kapitol. První kapitola pojednává o pěstounské péči. Představím systém náhradní péče o dítě, tak aby bylo patrné, kde se v tomto systému nachází pěstounská péče. První kapitola poskytuje informaci o tom, kdo je vzděláván, či vzdělávací potřeby budu analyzovat. Ve druhé kapitole budu hovořit o službě doprovázení. Třetí kapitola je jedna ze stěžejních kapitol práce. Je věnována specifickým potřebám dětí v náhradní rodinné péči, ze kterých vyvozují témata pro vzdělávání pěstounů. Znalost specifických potřeb dětí v náhradní péči má zásadní význam pro zvládnutí pěstounské péče. Kapitola čtvrtá prezentuje vzdělávání dospělých. Jsou v ní vymezeny základní pojmy vzdělávání dospělých a definováno, co je to vzdělávací potřeba, co je to analýza vzdělávacích potřeb, jaké jsou metody vzdělávání.

K analyzování vzdělávacích potřeb a zjištění preferencí vzdělávacích metod jsem použila kvantitativní metodu – dotazníkové šetření. Dotazníkové šetření umožnilo oslovení všech pěstounů, kteří mají s naší organizací uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, a tím umožnilo získání většího počtu dat. O vlastním šetření a jeho výsledku pojednávají pátá a šestá kapitola.

1. Pěstounská péče v České republice

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní péče o dítě, které nežije ve své vlastní rodině. Na začátku představím celý systém náhradní péče o dítě, aby bylo patrné, kde se v něm nachází pěstounská péče. Zákon definuje, že jako pěstounská péče se posuzuje péče o dítě, která je poskytována osobou pečující nebo skutečnost, že je fyzická osoba v evidenci (zákon 359/1999 Sb., § 47a). V celé své práci budu hovořit o těchto osobách jako o pěstunech. Pod pěstounskou péčí spadá pěstounství, poručenství (kdy poručník o dítě pečuje) a pěstounská péče na přechodnou dobu. Tyto formy v kapitole představím podrobněji.

1.1 Systém náhradní péče – základní rozdělení

Systém náhradní péče o dítě u nás lze rozdělit na dvě základní péče, péči ústavní a péči náhradní rodinnou. To znamená, že pokud děti nemohou být z nějakého důvodu vychovávány ve své vlastní rodině, mohou být umístěny do péče ústavní. Tady mohou být vychovávány až do své dospělosti. V současné době se upřednostňuje umístění dítěte do náhradní rodinné péče. Jedná se o formu péče o dítě, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se podobá životu v přirozené rodině (Matějček 1999, s. 31). Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) rozlišuje několik forem náhradní rodinné péče. Jsou jimi osvojení (§ 794–854), poručenství (§ 928–942), svěření dítěte do péče jiné osoby (§ 953–957), pěstounství (§ 958–970). Novým typem péče u nás je pěstounská péče na přechodnou dobu (zákon 359/1999 Sb., §27a).

Nyní představím péči pěstounskou, poručenství a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Ostatním formám náhradní rodinné péče se již nebudu věnovat, neboť při těchto formách péče o dítě nevzniká povinnost vzdělávání se.

1.2 Formy náhradní rodinné péče, na které se vztahuje povinnost vzdělávání

V této kapitole představím formy náhradní rodinné péče, na které se vztahuje zákonná povinnost průběžně se vzdělávat. Pěstouni, poručníci a pěstouni na přechodnou dobu jsou povinni zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě (zákon č. 359/1999 Sb., § 47).

Pěstounská péče

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, je definována v § 958–970 zákona č. 89/2012 Sb. Pokud nemůže o dítě pečovat rodič ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi. Pěstounská péče má přednost před ústavní péčí. Rodiče mají vůči dítěti rodičovskou odpovědnost, mají právo se s dítětem pravidelně stýkat, mají právo na informace o dítěti. Rodiče mají vůči dítěti vyživovací povinnost. Pěstoun o dítě pečuje, vychovává ho, zastupuje jej pouze v běžných záležitostech. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního pasu) potřebuje souhlas rodiče, případně musí o souhlas požádat soud. Pěstounovi je poskytována odměna pěstouna (Bubleová 2014, s. 10–11).

Příbuzenská pěstounská péče

Příbuzenská pěstounská péče je specifickou formou pěstounské péče. Dítě je svěřeno do péče příbuzného, případně do péče osoby blízké (teta, strýc apod.). Saláčová uvádí, že prarodiče tvoří mezi pěstouny většinu (51 %). Prarodiče se stávají pěstouny bez předchozí přípravy a pečují o své vnuky z různých důvodů. Důvodem může být úmrtí rodičů, mládí a nezralost matky, která nezvládá péči o dítě. Dítě bývá svěřeno do péče prarodiče také z důvodu závislosti rodiče na alkoholu či drogách, z důvodu psychiatrické diagnózy, rodič může být ve výkonu trestu (Saláčová 2015, s. 243). Prarodiče jako pěstouni jsou nepochybně specifickou skupinou, protože stát se pěstouny nebylo jejich plánovanou volbou. Pečují o své vnuky, děti svých dětí. Smířit se se smrtí svého dítěte nebo s jeho selháním je pro ně velmi těžké. Naše organizace má uzavřenou dohodu s pěstouny, kteří již dosáhli věku 70 a více let a zejména povinné vzdělávání je pro ně náročné.

Poručenství

Další z forem náhradní rodinné péče je poručenství. Zákon č. 89/2012 Sb. zmiňuje, že pokud zde není žádný z rodičů, který má a vykonává vůči dítěti rodičovskou zodpovědnost, soud jmenuje dítěti poručníka. Poručník má k dítěti práva a povinnosti jako rodič, ale nemá vyživovací povinnost. Soud může do funkce poručníka jmenovat dvě osoby, zpravidla jsou to manželé. Poručník spravuje běžné záležitosti, které se týkají dítěte, ostatní musí být schváleny soudem. Poručník je pod dohledem soudu a podává soudu zprávy. Pokud poručník o dítě osobně pečuje, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi (§ 928–942 zákona č. 89/2012 Sb.). Poručník,

který osobně pečuje o dítě, je povinen uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče a má stejná práva a povinnosti jako pěstoun. Poručník má oproti pěstounovi větší pravomoci. Poručník zastupuje dítě namísto jeho rodičů, protože rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, byla jim pozastavena či omezena rodičovská zodpovědnost, nebo rodiče dítěte nežijí (Romančáková 2015, s. 79).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu u nás existuje od roku 2006. Tomuto typu péče se u nás dostalo větší pozornosti až po novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013. Pěstounská péče na přechodnou dobu by měla zejména rodičům dítěte poskytnout čas, aby si upravili své poměry a byli schopni převzít dítě opět do své péče. Krajský úřad vede v evidenci pro účely zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu osoby, které mohou tuto péči vykonávat. Tyto osoby musí být připraveny přijmout dle potřeby do péče dítě a náleží jim pravidelná měsíční finanční odměna. Svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu může soud, a to na dobu, kdy rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat, nebo na dobu, po jejímž uplynutí může dát matka souhlas k osvojení, nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení odvolat. Tato forma péče může trvat nejdéle jeden rok (Bubleová 2014, s. 40–41). Pěstounskou péči na přechodnou dobu lze u nás považovat za profesionální pěstounskou péči. U pěstounů na přechodnou dobu se předpokládá široký rozsah znalostí a dovedností v oblasti specifických potřeb dětí v náhradní péči. Do jejich péče může být svěřeno jedno či více dětí. Děti mohou být různého věku, s různými potřebami a pěstouni na přechodnou dobu by měli péči o děti zvládnout.

Tato kapitola představila pěstounskou péči. S pěstounskou péčí od roku 2013 přímo souvisí tzv. služba doprovázení. Co je služba doprovázení a jak služba doprovázení souvisí se vzděláváním pěstounů, je obsahem následující kapitoly.

2. Institut dohod o výkonu pěstounské péče - služba doprovázení

Kapitola popíše legislativní rámec pro náhradní rodinnou péči, uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče, povinnosti a práva pěstounů. Zmíněna bude služba doprovázení, proč vznikla a jaké jsou její základní principy. Tato kapitola také poukáže na to, proč organizace poskytující službu doprovázení zajišťují pěstounům vzdělávání a proč se pěstouni musí vzdělávat.

2.1 Uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče

Podkapitola pojedná o povinnosti pěstounů uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, kdo dohodu uzavírá. Objasním pojem osoba pečující, osoba v evidenci, osoba pověřená.

Celý systém náhradní rodinné péče prošel v letech 1990–2013 obdobím výrazných změn, které se týkají celého systému péče o ohrožené děti. Systém náhradní péče byl obsažen v zákoně č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. Změnu v legislativě přinesly jeho novelizace v roce 1998 a v roce 2013. Dne 1. 1. 2014 nabyl účinnosti nový občanský zákoník a zákon o rodině byl zrušen. Náhradní rodinná péče je nyní upravena zákonem o sociálně-právní ochraně dětí 359/1999 Sb. a zákonem 89/2012 Sb., občanským zákoníkem (Pazlarová 2016, s. 13–14).

V souvislosti s legislativními změnami v systému náhradní rodinné péče vznikl od 1. 1. 2013 nový institut dohod o výkonu pěstounské péče. Tento institut vznikl za účelem rozvoje rodinné péče, její profesionalizace, a k podpoře pěstounské péče. Od roku 2013 musí osoby pečující a osoby v evidenci uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Osobou pečující o dítě (dále jen osoba pečující) je osoba, která je pěstounem. Osobou pečující je dále osoba, která je poručníkem dítěte a o dítě osobně pečuje. Osobou v evidenci je fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (SocioFaktor 2015, s. 9). Uzavírání dohod je upraveno v § 47b a § 47c zákona o sociálně- právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Dohodu o výkonu pěstounské péče uzavírá na jedné straně:

- obecní úřad obce s rozšířenou působností,

- obecní úřad,
- krajský úřad,
- osoba pověřená k výkonu sociálně-právní ochrany.

Na druhé straně dohodu uzavírá osoba pečující nebo v evidenci (SocioFaktor 2015, s. 9–10).

2.2 Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci

Pěstouni (osoby pečující a osoby v evidenci) mají ze zákona od roku 2013 nová práva a povinnosti, které vyjmenuji v této podkapitole. Jednou z povinností pěstounů je povinnost průběžně se vzdělávat. Její naplňování přímo souvisí se službou doprovázení.

Osoba pečující a v evidenci má právo podle zákona (zákon č. 359/1999 Sb., § 47) :

- na poskytnutí pomoci při zajištění krátkodobé péče o dítě
- na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o dítě v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce
- na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci
- na pomoc při naplňování povinnosti udržovat a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči
- právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin ročně

Osoba pečující a osoba v evidenci má dle tohoto zákona povinnost:

- zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích
- umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče
- udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči

Uplatňování práv pěstounů a plnění povinností probíhá v součinnosti s doprovázejícím subjektem. Službě doprovázení se budu věnovat v následující podkapitole.

2.3 Služba doprovázení

Služba doprovázení (institut dohod o výkonu pěstounské péče) vznikla po přijetí nové legislativy v roce 2013. V podkapitole představím tuto novou službu – proč vznikla, k čemu slouží, kdo může službu poskytovat, kdo je pověřená osoba. Zmíním se o tom, jaké služby musí doprovázející organizace (pověřená osoba) poskytovat nebo zajistit pěstounům. Tato podkapitola ukazuje, proč doprovázející organizace zajišťují vzdělávání pěstounů.

Služba doprovázení pomáhá pěstounům naplňovat potřeby dítěte, které vyrůstá mimo svoji vlastní rodinu. Služba se podílí na sociálně-právní ochraně dítěte. Zároveň byla vytvořena také jako prevence neúspěšné pěstounské péče. Pro službu doprovázení je potřebné získat pověření dle § 48 zákona o sociálně-právní ochraně dětí k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. Pověření může získat fyzická nebo právnická osoba. Fyzická nebo právnická osoba, která získala pověření, je nazývána osobu pověřenou (Semerádová 2013, s. 6).

Mezi služby, které musí dle zákona zajistit pověřená osoba, patří:

- pomoc při zajištění krátkodobé pomoci při péči o svěřené dítě
- poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o dítě v rozsahu alespoň 14 dní za kalendářní rok
- zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci
- pomoc při naplňování povinnosti pěstounů zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě
- pomoc při povinnosti pěstounů udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči
- sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče (Pazlarová 2016, s. 87).

Doprovázení je službou, která je určena náhradní rodině. Služba doprovázení je postavena na třech základních principech. Jsou jimi podpora náhradní rodiny, vzdělávání a kontrola. Jednotlivé principy dále stručně popíšu.

Podpora

Podpora je hlavní a nejdůležitější princip služby doprovázení. Zahrnuje podporu celé náhradní rodiny, tedy pěstounům, i dítěti. Pracovník doprovázející organizace navštěvuje rodinu pravidelně, minimálně jednou za dva měsíce. Pracovník doprovázející organizace pomáhá pěstounům při řešení aktuálních obtíží, pracuje s pěstouny na dlouhodobých tématech, která pomáhají rozvoji dítěte. Pracovník mapuje potřeby dítěte a spolu s pěstouny hledá způsoby jejich naplnění (Semerádová 2013, s. 7).

Vzdělávání

Vzdělávání je dalším z principů služby doprovázení. Vzděláváním se rozumí zvyšování kompetencí pěstounů pro výkon náhradní rodinné péče. Pěstouni před přijetím dítěte procházejí odbornou přípravou, kde získávají základní znalosti v oblasti náhradní rodinné péče. Tyto znalosti je potřebné během pěstounství dále rozvíjet. Při péči o dítě se pěstouni setkávají s nároky na další znalosti a dovednosti, mění se potřeby dítěte. Pracovník doprovázející organizace mapuje vzdělávací potřeby pěstounů a spolu s pěstounem vytváří individuální vzdělávací plán. Pěstouni musí plnit zákonnou povinnost vzdělávat se v minimálním rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních měsíců (Semerádová 2013, s. 8–30). Zajištění vzdělávání je úkolem doprovázející organizace. Doprovázející organizace může pěstounům nabízet vzdělávací aktivity, pěstouni mohou ke zvyšování svých znalostí využít také formu sebevzdělávání. O formách a metodách vzdělávání budu pojednávat v samostatné kapitole čtvrté.

Kontrola

Služba doprovázení zahrnuje kontrolu při výkonu pěstounské péče. Pracovník doprovázející organizace je povinen být minimálně 1 x za dva měsíce v kontaktu s pěstouny i dítětem. Z průběhu návštěv a setkání vypracovává zprávy a jednou za půl roku zasílá zprávu na příslušné OSPOD (oddělení sociálně-právní ochrany dítěte). Pracovník doprovázející organizace sleduje situaci v rodině, v případě ohrožení dítěte činí potřebné kroky (Pazlarová 2016, s. 92).

Kapitola představila službu doprovázení, kde bylo vysvětleno, jak souvisí služba doprovázení se vzděláváním pěstounů. V dalším textu se zmíním o specifických

potřebách dětí v náhradní rodinné péči. Právě znalosti specifických potřeb dětí mohou pěstounům pomoci péči o děti zvládnout.

3. Specifické potřeby dětí v náhradní rodinné péči

Kapitola se bude věnovat specifickým potřebám dětí v náhradní rodinné péči. Poukáže na to, že potřeby dětí v náhradní rodinné péči se liší od potřeb dětí, které vyrůstají ve vlastní rodině. Věnuji se v ní také důsledkům neuspokojování těchto potřeb. Porozumění specifickým potřebám může pomoci ke zvládnutí pěstounské péče.

V kapitole budu nejprve hovořit o tom, jaké jsou dnešní důvody umísťování dětí do náhradní péče a jaký mohou mít dopad na další vývoj dítěte. Jedním z důvodů umístění dítěte do náhradní péče je alkoholismus matky, v této souvislosti představím alkoholový fetální syndrom dítěte. Zmíním se o významu rané vazby dítěte a matky, důsledku narušení této vazby pro další vývoj dítěte a o psychické deprivaci. Dalším velkým tématem náhradní péče jsou trauma a ztráta, které budou obsahem následující podkapitoly. Dále popíšu, jaké jsou následky neuspokojování potřeb dětí a následky poruchy vztahů, jaké jsou dopady zanedbávání, zneužívání a týrání dítěte. Samostatné podkapitoly jsou věnovány biologické rodině a identitě dítěte v náhradní rodině.

3.1 Důvody umísťování dětí do náhradní péče a jejich následky

Potřeby dětí v náhradní rodinné péči jsou ve své podstatě stejné jako potřeby dětí, které žijí ve vlastní rodině. U dětí, které vyrůstají ve vlastní rodině, probíhá uspokojování jejich potřeb přirozeně. U dětí v náhradní rodinné péči tomu tak není. Děti se do náhradní péče dostávají z různých důvodů, mezi které patří např. zanedbávání péče, týrání, zneužívání. Náhradní rodiče by měli mít znalosti v oblasti naplňování potřeb těchto dětí, měli by umět těmto potřebám porozumět, měli by znát specifika a odlišnosti (Solařová 2015, s. 23). Také Ptáček potvrzuje, že dnešními důvody umísťování dětí do náhradní péče jsou fyzické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání péče, zneužívání návykových látek, neschopnost rodiče postarat se o dítě, nezvladatelné chování dítěte. V minulosti to bylo jinak, děti byly do náhradní péče umísťovány kvůli chudobě, nemoci nebo úmrtí rodičů (Ptáček 2011, s. 9).

Ptáček dále upozorňuje na to, že výše zmíněné důvody umístění dítěte mimo vlastní rodinu mohou být příčinou emočních a vývojových problémů těchto dětí. K samotným důvodům umístění dítěte do náhradní péče se ještě přidává fakt, že děti,

kteře jsou nyní v pěstounské péči, mají za sebou mnohá stěhování a přemísťování. Velká část dětí, které jsou nyní v pěstounské péči, byla předtím také v kojeneckém ústavu a dětském domově. V dětském domově bylo 55 % dětí, které jsou nyní v pěstounské péči. V období raného vývoje bylo 32 % dětí umístěných v dětském domově nebo v pěstounské péči předtím v kojeneckém ústavu. Zároveň 35 % dětí v dětském domově vystřídalo pobyt ve 2–4 zařizováních (Ptáček 2011, s. 9). Z uvedeného vyplývá, že mnoho dětí v pěstounské péči bylo zároveň vystaveno institucionální péči, se všemi důsledky, které institucionální péče má.

Dítě s fetálním alkoholovým syndromem

Závislost rodičů na alkoholu je jedním z důvodů umístění dítěte do náhradní péče. Užívání alkoholu během těhotenství může mít vliv na vývoj dítěte, může se narodit s fetálním alkoholovým syndromem. Tomuto syndromu u nás zatím není věnována dostatečná pozornost.

Děti v náhradní péči mají ve srovnání s dětmi z ostatní populace handicapu už na biologické úrovni. Souvisí to s prostředím, kde dítě vyrůstá (životní úroveň, kvalita a množství podnětů). Vliv má chování matky během těhotenství. Vliv má kouření matky, pití alkoholu, hygiena. Případy, kdy se narodí dítě s fetálním alkoholovým syndromem, nejsou výjimečné. Tyto děti mají nižší porodní váhu, mají drobná poškození mozku, objevují se u nich zdravotní postižení, už po narození se musí vyrovnávat s abstinenčními příznaky (Škoviera 2007, s. 46). V knize FAScinující děti popisuje adoptivní matka chování syna, které si nedokázali vysvětlit. Problém pochopili, až se k nim dostaly informace o syndromu a zjistili, že matka dítěte byla alkoholička. Autorka upozorňuje, že fetální alkoholový syndrom je málo známý, děti nejsou diagnostikovány, dochází k nepochopení jejich chování (Klecka 2012, s. 18). U dětí s fetálním alkoholovým syndromem se vyskytuje podrážděnost a nervozita, která mnohdy souvisí s tím, že pěstouni neumí porozumět potřebám dětí. Děti s fetálním alkoholovým syndromem mohou mít poruchy spánku, opožděný vývoj, problém s adaptací, problémy s pamětí a učením. Neumí se soustředit, jsou impulzivní (Klecka, Janas-Kozik 2012, s. 10). Děti s fetálním alkoholovým syndromem jsou specifickou skupinou dětí. Pěstouni mohou při péči o dítě narazit na problémy, které se syndromem souvisí. Stejně, jako uvedla adoptivní matka z výše zmíněné knihy, na základě znalostí a informovanosti mohou náhradní rodiče pochopit problém a najít způsob, jak dítěti pomoci.

Děti umístěné do náhradní rodinné péče mají svoji minulost. Byly vystaveny nejistotě, střídání pobytu v různých zařízeních, včetně kojeneckého ústavu. Děti byly v raném věku odloučeny od matky a neměly možnost k vytvoření důležité vazby. O významu vazby mezi matkou a dítětem bude následující podkapitola.

3.2 Význam rané vazby dítěte a matky, psychická deprivace

Významu raného vztahu dítěte s matkou a důsledkům odloučení dítěte od matky se věnoval např. Bowlby. Bowlby již v roce 1951 vydal zprávu, že pro duševní zdraví kojence a malého dítěte je nezbytný vřelý, blízký a nepřerušovaný vztah s matkou nebo její trvalou náhradou. Bowlby předkládá důkazy, že mnohé formy psychoneuróz a poruch osobnosti vznikají absencí mateřské péče (Bowlby 2012, s. 11). Na práce Bowlbyho navazují a odkazují také práce Langmeiera a Matějčka. Setkáváme se u nich s pojmem psychická deprivace.

Psychická deprivace

V práci Langmeiera a Matějčka (právě s odkazem na výzkumy, které prováděl Bowlby) je uvedeno, že dlouhodobé odloučení dítěte v jeho prvních třech až pěti letech života od jeho matky vede zpravidla k narušení duševního života dítěte a zanechává následky v celém dalším vývoji jeho osobnosti. U dětí umístovaných do pěstounské péče se může objevit psychická deprivace. Psychickou deprivaci definují Langmeier s Matějčkem jako „psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k uspokojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“ (Langmeier, Matějček 2011, s. 26). Langmeier s Matějčkem zkoumali vývoj dětí a výsledky mnohých jejich prací potvrzují horší vývoj dětí umístěných v ústavní péči po stránce intelektové, emoční a charakterové. Studie se shodují v tom, že nejvíce postižené jsou děti, které se dostávají do ústavu hned po narození, případně do věku 3 až 5 let (Langmeier, Matějček 2011, s. 119). Na základě těchto studií se ukazuje, že hůře jsou na tom děti, které přicházejí do pěstounské péče ve starším věku a mají za sebou pobyt v ústavu. Tady by měla právě pomoci relativně nově zavedená pěstounská péče na přechodnou dobu.

3.3 Následky neuspokojování potřeb

Velká část dětí v pěstounské péči zažila období, kdy jejich přirozené potřeby nebyly plně uspokojovány. Vyplývá to z důvodů, pro které byly umístěny do náhradní péče. Podkapitola poukáže na následky neuspokojování přirozených potřeb, kterými mohou být poruchy chování, obtíže ve škole, hyperaktivita apod. S následky se pěstouni při péči o přijaté dítě běžně setkávají. K pochopení příčin poruch chování či jiných následků neuspokojení přirozených potřeb dítěte může přispět vzdělávání pěstounů.

V průběhu let 2010–2011 byl u nás proveden výzkum, ze kterého vyplývá, že u 32 % dětí v pěstounské péči se vyskytují poruchy chování. U dětí v ústavní péči to je 30 %. Děti z pěstounských rodin se častěji léčí s dlouhodobými zdravotními obtížemi, častěji užívají psychiatrickou medikaci, mají obtíže se zvládnutím školních povinností. Z výzkumu dále vyplývá, že nejčastější projevy vývojové psychopatologie, zvláště ve smyslu poruch chování, poruch opozičního vzoru, impulzivity či hyperaktivity, vykazují děti v dětských domovech a pěstounských rodinách, a to ve shodné míře. Tento výskyt přesahuje trojnásobně výskyt v běžné populaci. U dětí z dětských domovů a pěstounských rodin je vyšší riziko rozvoje poruch chování v adolescenci. V souvislosti s výskytem posttraumatické stresové poruchy je u těchto dětí možný výskyt pozdějších závislostí (Ptáček, 2011, s. 36–44).

Neuspokojování základních potřeb dětí souvisí také s narušením vztahu. U dětí v náhradní péči byl často narušen základní vztah – vztah matky a dítěte. O jeho významu pojednávala kapitola 3.2. Téma vztahu je velkým tématem náhradních rodin. Děti v náhradní péči mívají narušené schopnosti vytvářet a udržovat vztahy nebo být ve vztahu spokojené. Vztahy se zabývá celá teorie attachmentu. Jaké mohou být následky poruchy vztahů? Solářová cituje Falberg (1994) a uvádí, že například v oblasti svědomí dítě neprojevuje běžnou úzkost a neklid po agresivním chování, neprojevuje pocity viny, svaluje vinu na jiné. V oblasti ovládnutí impulzů vykazuje nedostatečné ovládnutí, vykazuje nedostatečnou předvídatost, má omezený rozsah pozornosti. V oblasti sebeuvědomění vnímá samo sebe jako nehodné, nedovede se bavit. V mezilidských interakcích nedůvěřuje ostatním, vyžaduje náklonnost, jeho vztahy postrádají hloubku (Solářová 2015, s. 25).

V dalším textu budu hovořit o traumatu a ztrátě. Obojí, prožití traumatu i prožití ztráty, jsou pro děti v náhradní rodinné péči typické.

3.4 Trauma, ztráta

Každé dítě přicházející do náhradní péče zažilo ztrátu. Zažilo ztrátu rodiče, blízkých osob, místa, kde dosud žilo. Vedle velké ztráty zažilo dítě trauma. O ztrátě a traumatu je tato podkapitola.

Psychické trauma je náhle vzniklá situace, která má pro jedince negativní význam a způsobuje mu nějakou újmu. Traumatizovaný člověk ztrácí pocit jistoty a bezpečí, prožívá úzkost. Trauma ovlivňuje uvažování jedince. Uvedené se projeví v chování jedince, které bude zaměřeno na únik, nebo bude útočné a agresivní. Trauma vyvolává podobnou fyziologickou reakci, jako je stres (Vágnerová 2014, s. 42). Traumatická událost může potkat samotného jedince, nebo někoho jiného. Zdrojem traumatu se může stát situace, kdy dítě bylo svědkem násilí na jiných lidech. Zejména malé děti se neumí se stresem samy vyrovnat. Traumatické události je nesmírně poškozuje. V důsledku traumatu se mohou vyskytovat různé poruchy. Dítě může mít noční můry, děsy, nedokáže usnout, nedokáže se soustředit, může mít narušenou paměť, mohou se objevit potíže s učením. Dítě může být agresivní vůči ostatním lidem. U dítěte se mohou vyskytovat psychosomatické a psychogenní poruchy (Cairns 2013, s. 108-130). Post ve své knize upozorňuje rodiče, aby trauma dítěte nepodceňovali. Trauma definuje jako stresující událost, která trvá dlouho, přesahuje naše možnosti nebo je nepředvídatelná. Pokud událost pokračuje bez toho, abychom ji mohli vyjádřit, pochopit a zpracovat, stává se z ní dlouhodobé trauma. Post píše o tom, že dítě v náhradní péči zažilo trauma již ve chvíli, kdy bylo po porodu odděleno od matky. V systému těla a mysli dítěte došlo k mnohonásobným poškozením na fyziologické úrovni (Post 2015, s. 16).

Pěstouni mají nelehký úkol. Musí se naučit s traumatizovanými dětmi žít. Zároveň pěstouni mohou dítěti pomoci trauma zpracovat. Vzdělávání pěstounů v této oblasti může hrát velkou roli. Důvodem odebrání dítěte z původní rodiny (viz kapitola 3.1) může být zanedbávání, týraní a zneužívání.

3.5 Dopady zanedbávání, týraní, zneužívání na vývoj a zdraví dítěte

Zanedbávání, týraní a zneužívání má na vývoj dítěte obrovský vliv. O tom, jak se může projevat v životě dítěte, je tato podkapitola.

Týraní dětí, jak fyzické, tak citové, a zanedbávání péče mohou mít dopady na všechny aspekty zdraví a vývoje dítěte. Může zahrnovat úzkosti, deprese, zneužívání návykových látek, problémy s příjmem potravy, sebe-destructivní chování. Bude mít dopad na sebeúctu dítěte, na vytváření a udržování vztahů. Fyzické zneužívání může vést k neurologickým poškozením, zraněním. Fyzické zneužívání je spojováno s následným agresivním chováním u dětí, a problémy ve vzdělávání. Trvalé citové zneužívání má dopad na zdraví dítěte, na jeho chování a sebeúctu. Sexuální zneužívání může mít za následek narušené chování, sebepoškozování, nevhodné sexuální chování. Dítě ovlivní domácí násilí ze strany jednoho rodiče vůči druhému. Dítě to může vést ke stresu a úzkosti, to se může projevat v konfliktním nebo kriminálním jednání dítěte (Solařová 2015, s. 26–27).

Znalosti důsledků zanedbávání, týraní a zneužívání dítěte, a znalosti o tom, jak pomoci dětem, patří k důležitým dovednostem pěstounů.

3.6 Biologická rodina dítěte, identita dítěte v náhradní rodinné péči

Biologická rodina dítěte, kontakty s rodiči či jinými příbuznými dítěte, a utváření identity dítěte jsou dalším velkým úkolem pro pěstounskou rodinu. Akceptovat skutečnost, že přijaté dítě má svoji vlastní rodinu, je pro pěstouny výzvou. Nicméně dnes již zákon pěstounům ukládá povinnost udržovat a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči (zákon č. 359/1999 Sb., §47a). Pro dítě, a pro budování jeho vlastní identity, je důležité vědět, odkud pochází, znát svoji historii a vědět, co se v jeho životě dělo a děje.

Klimeš na téma identity dítěte v náhradní rodinné péči píše: „Profesionálové v oblasti náhradní rodinné péče mají stále stejný problém – jak vysvětlit náhradním rodičům, že náhradní rodičovství není biologické rodičovství, že se mýlí, když jim říkají: „Pane doktore, mně nemusíte nic vysvětlovat. Já jsem vychovala tři děti.“ Klimeš zdůrazňuje, že procesy, které přirozeně probíhají u biologického rodičovství, při náhradním rodičovství přirozeně neběží. Pro období puberty a adolescence je identita klíčovým pojmem. Výchova v náhradní rodině v tomto období často selhává.

Klimesh zdůrazňuje, že výchova selhává v tomto období ne proto, že za to mohou „špatné geny“, ale proto, že selhalo budování identity v předchozích vývojových obdobích dítěte. Dítě neví, kým je, jaké je jeho místo v životě. Klimesh dodává, že problémy identity jsou podceňované. Rodiče podle něj v období puberty často řeší problémy, jako jsou krádeže nebo toulání, a tyto potíže považuje za vedlejší příznaky. Příčinou problémů bývá úzkost, pocit ztracenosti (Klimesh 2006, s. 3–4).

Jak již bylo uvedeno, většina dětí v náhradní rodinné péči má své vlastní rodiče (viz kapitola 3.1). Pro dítě je důležité přijmout vlastní původní rodinu. Dítě pak dokáže přijmout sebe samo. Pro pěstouny u nás to ještě není zcela samozřejmé. Nalezení vhodného způsobu a vhodné míry kontaktu mezi dítětem a jeho původní rodinou je úkolem pěstounů (Matoušek 2014, s. 59). Vlastní rodina je pro dítě důležitá, a to i v případě, že se rodiče k dítěti nechovali dobře. Náhradní rodiče by se měli naučit přijmout biologickou rodinu dítěte, najít způsoby, jak s dětmi o jejich původní rodině hovořit. Potom dítě přijme svoji rodinu a přijme i sebe samo (Svobodová 2015, s. 105). Bechyňová na toto téma píše, že každý lidský jedinec má právo znát svůj původ, má mu být dána možnost rozumět vlastním kořenům, má právo znát své rodiče. Dítě se nemůže pozitivně rozvíjet, pokud není usmířeno s rodiči. Toto usmíření může být imaginární (Bechyňová, Konvičková 2011, s. 142).

Biologická rodina dítěte je tématem, o kterém pracovník doprovázející organizace s pěstouny hovoří, pomáhá jim při zpracovávání vlastních obav a strachů, které v souvislosti s biologickou rodinou dítěte mají. Pěstouni se s tématem biologické rodiny setkávají (nebo by se měli setkat) již v odborných přípravách na pěstounskou péči.

Post ve své knize píše o tom, že uzdravování dítěte neprobíhá při terapeutickém sezení. Uzdravování dítěte probíhá doma. Zdůrazňuje, že je důležité vzdělávat rodiče, pomoci jim pochopit, uvědomit si, nabídnout jim vhled. Potom rodiče mohou dítě pochopit a pomoci mu (Post 2015, s. 54). Domnívám se, že právě to je smysl vzdělávání pěstounů. Vzdělávání může pomoci k pochopení specifických potřeb dětí, které nemohou vyrůstat ve své rodině. Potom pěstouni mohou chápat dítě a vytvořit mu rodinu.

V dalším textu se budu věnovat vzdělávání dospělých.

4. Vzdělávání dospělých

Vzdělávání pěstounů je jedním ze základních principů služby doprovázení (viz kapitola 2.3). V případě vzdělávání pěstounů budeme hovořit o vzdělávání dospělých, kterému je věnována tato kapitola. Kapitola bude pojednávat o tom, jak je definováno učení a vzdělávání, jak lze vzdělávání dělit. Zmíním se také o tom, jak probíhá vzdělávací proces, poté se zaměřím na analýzu vzdělávacích potřeb. V závěru kapitoly popíšu, co je to vzdělávací metoda. Metody, které lze využívat ke vzdělávání pěstounů, stručně představím. V závěru kapitoly uvedu formy vzdělávání. V této části práce budu vycházet z literatury, která se většinou vztahuje ke vzdělávání firemnímu, případně zájmovému. Uvedené informace lze aplikovat také na vzdělávání pěstounů.

4.1 Učení a vzdělávání

Učení a vzdělávání je definováno různým způsobem. Hroník o učení hovoří jako o procesu změn, který zahrnuje nové vědění a nové konání. Učení může být spontánní nebo organizované (Hroník 2014, s. 31). Plamínek rozumí učením jakékoliv osvojování nového. Vzdělávání považuje za „organizované učení“, tedy za záměrné osvojování nového. Učením a vzděláváním se rozšiřuje potenciál člověka. Předmětem zájmu vzdělávání jsou znalosti a dovednosti, kdy znalosti jsou teoretické schopnosti a dovednosti jsou schopnosti praktické (Plamínek 2014, s. 18–22). Armstrong píše, že vzdělávání je nepřetržitý proces, během kterého si osoba získává a rozvíjí nové znalosti, dovednosti a postoje. Dále si zvyšuje existující schopnosti, rozvíjí dovednosti, znalosti, postoje, připravuje na budoucí úkoly (Armstrong 2007, s. 466–467).

Učení je proces, který probíhá prakticky během celého života. Hovoříme o celoživotním učení. Tento proces lze rozdělit na počáteční vzdělávání a vzdělávání další. Vzdělávání můžeme dělit na formální, neformální a informální učení, kdy se jednotlivé formy vzájemně prolínají a doplňují (Veteška 2016, s. 96–97). Formální vzdělávání je realizováno ve školách. Toto učení je řízené a vede k získání určitého stupně vzdělání, které je státem uznávané. Neformální vzdělávání probíhá ve vzdělávacích zařízeních či institucích, v organizacích zájmového či jiného vzdělávání. Jedná se o vzdělávání organizované. Může být ukončeno certifikátem,

osvědčením, licencií. Informální vzdělávání probíhá v situacích běžného života v rodině, zaměstnání, při četbě knih nebo časopisů, při sledování televize apod. Je to v podstatě neúmyslné, spontánní vzdělávání se v průběhu celého života (Průcha 2014, s. 21–25). Palán podobně rozlišuje vzdělávání dospělých na vzdělávání ve školách a na další vzdělávání. Mezi tzv. další vzdělávání řadí občanské vzdělávání, zájmové vzdělávání a další profesní vzdělávání. Další profesní vzdělávání podle něj zahrnuje kvalifikační vzdělávání, rekvalifikační vzdělávání a normativní školení. Normativní školení je určeno právní normou (Palán 2002, s. 160).

V případě vzdělávání pěstounů se bude jednat o vzdělávání neformální, případně informální. Vzhledem k zákonné povinnosti pěstounů průběžně se vzdělávat, je možné v tomto případě hovořit o podobě profesního vzdělávání. Nejvíce se profesnímu vzdělávání přibližuje vzdělávání pěstounů na přechodnou dobu. Pěstouni mají povinnosti vzdělávat se průběžně. Vytvářejí si vzdělávací plán, zpravidla na období jednoho roku. Bartoňková hovoří o systematickém, plánovaném vzdělávání, které probíhá v neustále se opakujícím cyklu identifikace potřeby, plánování, realizace a vyhodnocování. Zkušenosti z minulých cyklů se využívají ke zlepšení dalšího vzdělávání (Bartoňková 2010, s. 109–110). Vzdělávací proces má své fáze. Vodák s Kucharčíkovou tyto fáze rozděluje na fázi identifikace potřeb a definování cílů vzdělávání, plánování vzdělávání, realizace vzdělávacího procesu, hodnocení výsledků vzdělávání (Vodák, Kucharčíková 2011, s. 83). Prvním krokem přípravy vzdělávací akce je analýza a identifikace vzdělávacích potřeb. Cílem bakalářské práce je právě analýza vzdělávacích potřeb pěstounů a zjištění preferencí metod vzdělávání. Obojí podrobněji rozepíšu v dalším textu.

4.2 Analýza vzdělávacích potřeb

Vzhledem k cíli bakalářské práce nyní objasním, co je to vzdělávací potřeba, jak vzniká, jaké jsou její zdroje.

Vzdělávací proces probíhá v postupně na sebe navazujících krocích. Prvním krokem, jak již bylo zmíněno, je analýza vzdělávacích potřeb. Jak vznikají vzdělávací potřeby? „Vzdělávací potřeby vznikají jako hypotetický stav (uvědomovaný nebo neuvědomovaný), kdy jedinci chybí znalosti nebo dovednosti, které mají význam pro jeho další existenci, zachování psychických (i fyzických) nebo společenských funkcí.“ (Palán 2002, s. 234). Podle Palána můžeme vzdělávací potřebu definovat

jako rozdíl mezi aktuálním výkonem a předem definovaným standardem výkonnosti (Palán 2002, s. 234). Podobně autoři Kucharčíková a Vodák zmiňují, že cílem analýzy vzdělávacích potřeb je shromáždění informací o současném stavu znalostí, dovedností a schopností a porovnávání zjištěných údajů s požadovanou úrovní (Kucharčíková, Vodák 2011, s. 85). Cílem analýzy je provést identifikaci rozdílu mezi tím, „co je“, a tím „co je žádoucí“ (Mužík 2010, s. 272). Armstrong k tomu dodává, že tzv. model deficitu, tedy rozdíl mezi tím, „co je“, a tím „co je žádoucí“, je omezený. Hovoří o tom, že vzdělávání je mnohem více, mělo by se zabývat přípravou lidí na to, aby byli schopni a ochotni brát na sebe další povinnosti a odpovědnost, zvyšování schopností. Měli by být připraveni na nové požadavky práce (Armstrong 2007, s. 530). Ztotožňuji se s Armstrongem a domnívám se, že vzdělávání člověka připraví na nové požadavky.

Zdroje pro analýzu vzdělávacích potřeb

Zdroje pro analýzu vzdělávacích potřeb lze získat z různých údajů. Buckley a Caple rozlišují tři základní úrovně analýzy vzdělávacích potřeb. Rozlišují komplexní analýzu, která zkoumá všechny aspekty daného zaměstnání. Záměrem je vytvoření seznamu úkolů, znalostí, dovedností a přístupů potřebných k efektivnímu výkonu. Druhou úrovní je analýza klíčových otázek, která se zabývá identifikací a podrobným zkoumáním klíčových otázek týkajících se zaměstnání. Výsledkem je osvětlení základních úkolů a nástin požadovaných znalostí, dovedností a přístupů. Poslední je analýza zaměřená na problémy. Pozornost této analýzy je zaměřena na aspekty současného výkonu, nikoliv na celek či všechny klíčové úkoly (Buckley, Caple 2004, s. 70–71). Identifikovat vzdělávací potřeby, nejlépe s využitím všech tří výše uvedených zdrojů, je možné dvěma způsoby. První možností je kvantitativní sociologický výzkum. Jde v podstatě o terénní šetření. Nejčastěji se využívá dotazník, rozhovor, pozorování. Znamená to, že se přímo ptáme klientů, pracovníků na jejich vzdělávací potřeby. Druhou možností je práce s dokumenty a s literaturou, kde získáme obecné požadavky na pracovní místo, tzv. kostru kompetencí. Jedná se o kompetenční model. Výhodou kvantitativního sociologického výzkumu je možnost zjištění aktuální vzdělávací potřeby přímo na míru konkrétního člověka. Nevýhodou je náročnost přípravy a realizace (Bartoňková 2010, s. 122).

Na analýzu vzdělávacích potřeb navazuje další krok přípravy vzdělávací akce a tím je volba metody vzdělávání. V rámci práce budu zjišťovat, jaké metody vzdělávání pěstouni preferují.

4.3 Metody vzdělávání

V podkapitole zmíním, co je vzdělávací metoda, jak lze metody dělit. Představím jednotlivé metody vzdělávání. Jednotlivé metody lze uplatnit v různých formách vzdělávání, které uvedu v závěru podkapitoly.

Podle Langer je vzdělávací metoda způsob uspořádání činností při realizaci vzdělávacího procesu, který vede k co nejefektivnějšímu dosažení vzdělávacího cíle. Jedná se o nástroje, které se využívají ve výuce k nabývání a rozvíjení znalostí, dovedností a postojů (Langer 2016, s. 149). Mužík hovoří o metodě jako o souborech postupů, kterými lektor předává poznatky, formuje dovednost účastníků vzdělávací aktivity. Mužík rozděluje metody na metody monologické, diskuzní metody, případové metody, inscenační metody, ekonomické a manažerské hry, metody workshopu (Mužík 2010, s. 100–151). Představím některé metody, které lze uplatnit při vzdělávání pěstounů.

Monologické metody

Monologické metody jsou postaveny na slovním projevu lektora a účastníci lektorovi převážně naslouchají. Role účastníka je pasivní. K monologickým metodám lze řadit klasickou přednášku a seminář (Mužík 2010, s. 102–109). Obě metody lze využít při vzdělávání pěstounů, proto je dále specifikuji.

Přednáška

Přednáška je verbální prezentací určitého tématu. Je vhodná k předávání množství informací velkým skupinám. Nevýhodou je malá možnost interakce přednášejícího s účastníky (Kucharčíková, Vodák 2011, s. 113). Podle Langer je přednáška vhodná pro předávání ucelených poznatků, slouží nejlépe k výkladu teoretického učiva, tedy předávání znalostí. Je vhodná pro nová témata. Nevýhodou je minimální interaktivita a zpětná vazba, pasivní role posluchače, náročná motivace a aktivizace účastníků (Langer 2016, s. 154–155).

Seminář

Seminář je obdobou přednášky. Účastníci jsou do výuky více zapojeni, většinou přípravou referátů (Langer 2016, s. 159). Mužík dodává, že jde o metodu, která je ve vzdělávací praxi běžná, ovšem nekvalitně provozovaná. Seminář je podle něj základní metodou posuzování problémů praxe z různých úhlů pohledu lektora a účastníků (Mužík 2010, s. 109). Semináře formou referátů a diskuzí jsou zaměřeny na výměnu informací a názorů účastníků na předem známé téma. Výhodou je okamžitá zpětná vazba. Kvalita učení však závisí na vědomostní úrovni účastníků (Kucharčíková, Vodák 2011, s. 113).

Další skupinou metod jsou diskuzní metody, při vzdělávání pěstounů jsou využívány především přednášky s diskuzí, besedy a rozhovory.

Diskuzní metody

Základem diskuzních metod je učební rozhovor. Do diskuzních metod lze zařadit přednášku s diskuzí, řízenou diskuzi, panelovou diskuzi, různé typy besed a rozhovorů (Mužík 2010, s. 115). Podle Langer do diskuzních metod patří metody, kterým jde o úmyslné rozvíjení myšlenek a jejich verbalizace ve skupině. Jsou vhodné, když lektor potřebuje zjistit názory, postoje nebo znalosti účastníků (Langer 2016, s. 161). V dalším textu představím přednášku s diskuzí, besedu a rozhovor, které jsou při vzdělávání pěstounů v naší organizaci využívány.

Přednáška s diskuzí

Diskuze je vedena ve spojitosti s přednáškou. Diskuzi využívá lektor v průběhu výkladu nebo na konci celé přednášky. Předpokladem k využití diskuze je podání určité základní informace, případně tématu či východiska problému (Mužík 2010, s. 116).

Beseda a rozhovor

V situaci, kdy mají účastníci dostatek znalostí a praktických zkušeností k tématu, je vhodné využít metodu besedy a volného rozhovoru. Lektor svůj výklad omezuje na minimum, má za úkol besedu usměrňovat. Složitější problémy se během besedy neřeší, pouze se formulují. Cílem je ujasnit a sjednotit názor na kladené otázky určeného tématu a vzbudit zájem účastníků o téma výuky (Mužík 2010, s. 123–124).

Další metodou, kterou lze při vzdělávání pěstounů využít, je metoda workshopu.

Metoda workshopu

Metoda workshopu je určena k prodiskutování konkrétních situací. Výhodou metody je neformálnost, možnost řešení konkrétních problémů (Kucharčíková, Vodák 2011, s. 115). Mužík k této metodě dodává, že workshop často navazuje na přednášku či jinou vzdělávací aktivitu. Metoda je postavena na řešení skutečných problémů ve skupinovém rozhovoru. Workshop je moderován, pro užití metody workshopu je dovednost moderování velmi důležitá (Mužík 2010, s. 152).

Formy vzdělávání

Vzdělávání pěstounů může probíhat v různých formách vzdělávání. Výuka může probíhat tak, že se lektor a účastník setkávají přímo. Hovoříme o přímé (prezenční výuce). Další možností je, že lektor a účastník jsou v průběhu výuky oddělení. Výuka je vedena distanční formou, například prostřednictvím počítače, výukových programů. Lze kombinovat obě uvedené formy, hovoříme o kombinované formě vzdělávání. Další možnou formou je sebevzdělávání. Individuální sebevzdělávání může probíhat prostřednictvím CD, DVD (Mužík 2010, s. 84–86).

Konference

Naše organizace jednou ročně pořádá konferenci pro pěstouny. Bartoňková o konferenci hovoří jako o takové formě vzdělávání, která zahrnuje prvky různých forem vzdělávání ve specifických podmínkách, převážně mimo rámec standardních vzdělávacích zařízení a institucí (Bartoňková 2010, s. 150). Konference je komunikativní setkání účastníků s vytyčenými cíli a s vymezenou tematikou. Konference můžeme dělit dle různých hledisek. Podle časového hlediska může být konference výroční, příležitostná, apod. Podle hlediska obsahového může být koordinační či organizační, apod. (Palán 2002, s. 102).

E-learning

Ke vzdělávání dospělých lze využít e-learning. E-learning není zatím při vzdělávání pěstounů v naší organizaci využíván. Barešová e-learning charakterizuje jako vzdělávací proces, který využívá informační a komunikační technologie. E-learning obsahuje tři složky, které tvoří vzdělávací systém. Složky tvoří obsah vzdělávání (e-kurzy), distribuce e-kurzů, která je prováděna pomocí internetu či intranetu, a třetí

složkou je řízení studia. Je to proces, který zajišťuje správu e-kurzů a studentů včetně sledování výsledků jejich studia (Barešová 2003, s. 26–27).

Kapitola představila tematiku vzdělávání dospělých, která bude sloužit jako teoretický podklad pro empirickou část práce.

5. Analýza vzdělávacích potřeb pěstounů, zjišťování preferencí metod vzdělávání

Bakalářská práce si klade za cíl analyzovat vzdělávací potřeby pěstounů a zjistit, jaké metody vzdělávání pěstouni preferují. Práce bude analyzovat vzdělávací potřeby a zjišťovat preference metod u pěstounů, kteří mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče s naší doprovázející organizací. Výsledky šetření budou využity k plánování vzdělávacích aktivit pro další období.

O zdrojích analýzy vzdělávacích potřeb pojednávala kapitola 4.2, která popisuje tři úrovně analýzy – analýzu komplexní, analýzu klíčových otázek a analýzu zaměřenou na problémy. K šetření využiji všech tří úrovní. Při navrhování témat ke vzdělávání vycházím z toho, jaké znalosti a dovednosti jsou pro pěstouny potřebné, jaké základní úkoly mají. Zahrnuta je také analýza zaměřená na problémy (témata týkající se různých problémů, se kterými se pěstouni setkávají). Navrhovaná témata vzdělávání vycházejí z kapitoly třetí, která se týká specifických potřeb dětí v náhradní péči. Analyzovány budou pouze ty vzdělávací potřeby, které pěstouni sami vnímají. Pěstouni se účastní vzdělávání dle svého zájmu. Odborníci (sociální pracovníci, psychologové apod.) mohou mít na potřebnost určitého vzdělávání jiný názor.

Otázky, které si v souvislosti s bakalářskou prací pokládám, jsou: Jaké jsou aktuální vzdělávací potřeby pěstounů? Jaké metody vzdělávání pěstouni preferují?

5.1 Technika sběru dat – dotazníkové šetření

K naplnění cíle práce jsem zvolila dotazníkové šetření. Dotazníkové šetření je jednou ze základních technik sběru informací. Jedná se o standardizovanou, efektivní techniku k získání většího množství empirických dat. Při této metodě je upřednostňováno využití uzavřených otázek, které jsou formulovány tak, aby nevyžadovaly další ústní vysvětlení (Petrušek 1996, s. 263). Technika dotazníkového šetření mi umožnila oslovení všech pěstounů, kteří mají s naší organizací uzavřenou dohodu. V současnosti máme uzavřeno 39 dohod s celkovým počtem pěstounů 61.

Otázky v dotazníku vycházely z teoretické části práce. Stěžejní pro tvorbu otázek byla kapitola třetí, která pojednávala o specifických potřebách dětí v náhradní péči.

Z této kapitoly byla odvozena témata vzdělávání. Další zásadní kapitolou pro vytvoření dotazníku byla kapitola čtvrtá, která se týkala vzdělávání dospělých. Tato kapitola byla podkladem pro otázky týkající se metod vzdělávání. Pěstounů jsem se také ptala na dobu v týdnu či o víkendech, která jim pro vzdělávání nejlépe vyhovuje. Dotazovala jsem se dále na délku vzdělávací aktivity, která jim vyhovuje. Informace o vyhovujícím čase a vyhovující délce vzdělávací aktivity doplňují analýzu vzdělávacích potřeb a mohou být využity při plánování vzdělávacích aktivit.

5.2 Předvýzkum

Před distribucí dotazníků byl proveden předvýzkum. Dotazník byl předán k vyplnění postupně třem pěstounům a dvěma pracovníkům doprovázející organizace. Pěstouni i pracovníci navrhovali jednotlivé metody vzdělávání srozumitelněji popsat. Z dotazníků jsem zároveň vypustila otázku na typ pěstounské péče, která nijak nepomáhala při naplnění cíle práce. Na základě připomínek byl dotazník upraven a poté distribuován.

6. Dotazníkové šetření

Sběr dat probíhal v období únor–březen 2017. Dotazníky byly distribuovány několika způsoby. Byly zaslány prostřednictvím e-mailu na 19 adres. Zpět přišlo 5 dotazníků. Jeden dotazník nebyl vyplněn, byl v něm pouze sdělen názor na povinnost vzdělávání se. Návratnost dotazníků pomocí e-mailu byla velmi malá. Z důvodu nízké návratnosti jsem zvolila další distribuci dotazníků prostřednictvím klíčových pracovníků, kteří do rodin pravidelně docházejí. Tímto způsobem bylo vyplněno 28 dotazníků. Dotazníky byly také předávány v rámci vzdělávacích aktivit, které v období únor–březen 2017 probíhaly. Takto bylo vyplněno 14 dotazníků. Celkový počet kompletně vyplněných dotazníků byl 46.

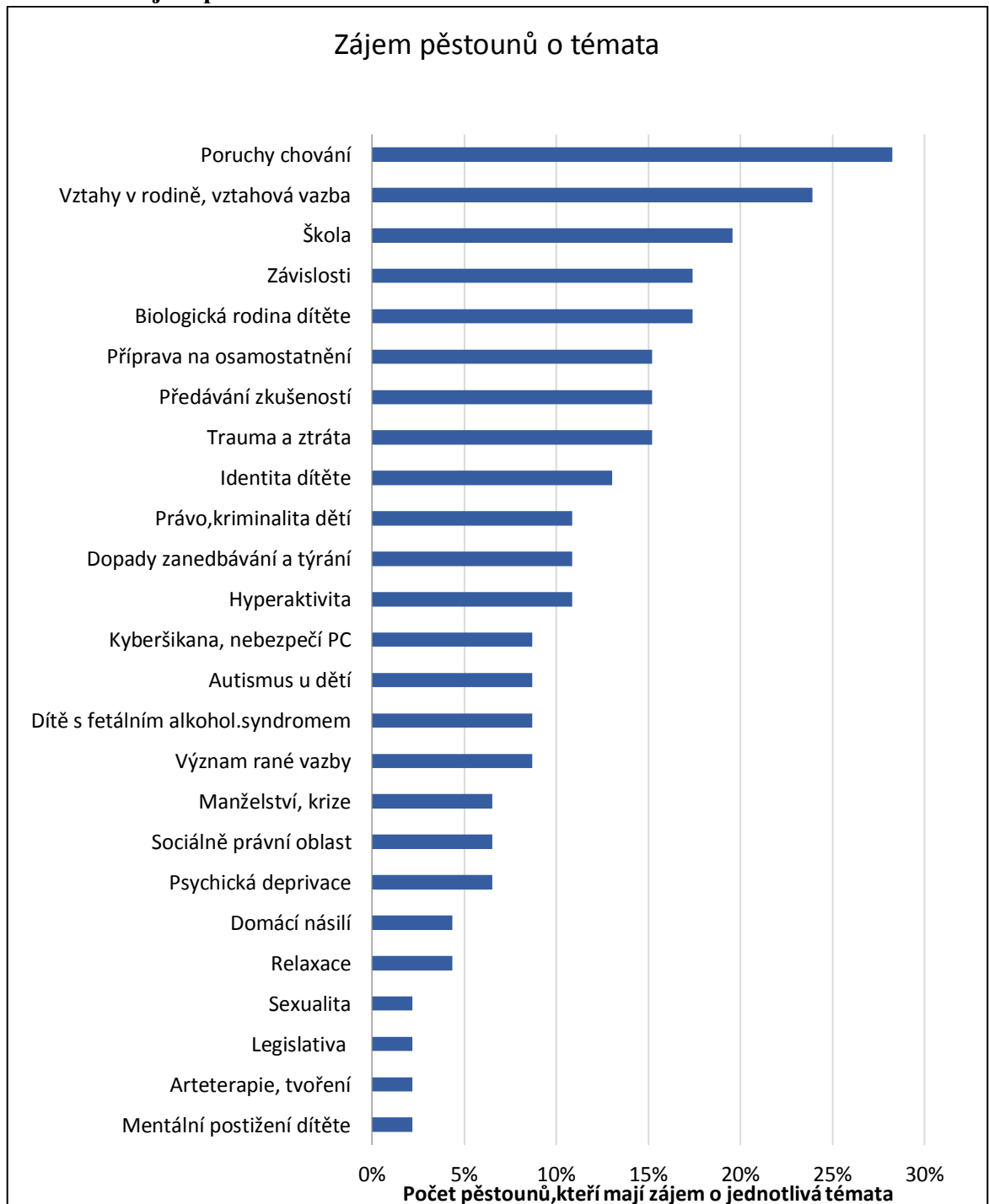
Dotazník obsahoval otázky: O jaké téma vzdělávání mají pěstouni zájem? Jaké metody vzdělávání pěstounům vyhovují? Která doba vzdělávání pěstounům vyhovuje? Jaká je pro pěstouny vyhovující délka jedné vzdělávací aktivity? Dotazník je součástí přílohy.

Nyní podrobněji popíšu, jak byly otázky sestaveny, jak byla volena témata a metody, jaký je výsledek šetření.

O jaké téma mají pěstouni zájem

Otázka byla zaměřena na zájem pěstounů o jednotlivá témata. Pěstouni mohli označit téma vzdělávání z nabízeného výčtu. Zároveň mohli témata doplnit o své požadavky. Témata byla navržena na základě specifických potřeb dětí v náhradní péči (kapitola 3). Témata do dotazníku jsem volila pouze na základě této kapitoly. Můžeme v tomto případě hovořit o znalostech potřebných ke zvládnutí „profese“ pěstouna. V kapitole je poukázáno na příčiny případných problémů a obtíží v péči o dítě. Do nabídky jsem nezahrnovala témata, týkající se potřeb samotných pěstounů, kterými může být: jak odpočívat, kde čerpat sílu, manželství, syndrom vyhoření, apod. Nezahrnula jsem zde ani oblast legislativy. Případný zájem jsem nechala na pěstounech, kteří mohli další témata doplnit. Pěstouni mohli označit více témat, počet nebyl omezen. Uvědomuji si, že mnou vybraný výčet témat byl omezený, velmi obecný a mohl ovlivnit pěstouny při výběru. Upřesňující informace ke zvoleným tématům by bylo možno získat kvalitativní cestou, např. rozhovory s pěstouny. Zájem o jednotlivá témata ukazuje graf č. 1.

Graf č. 1 Zájem pěstounů o témata

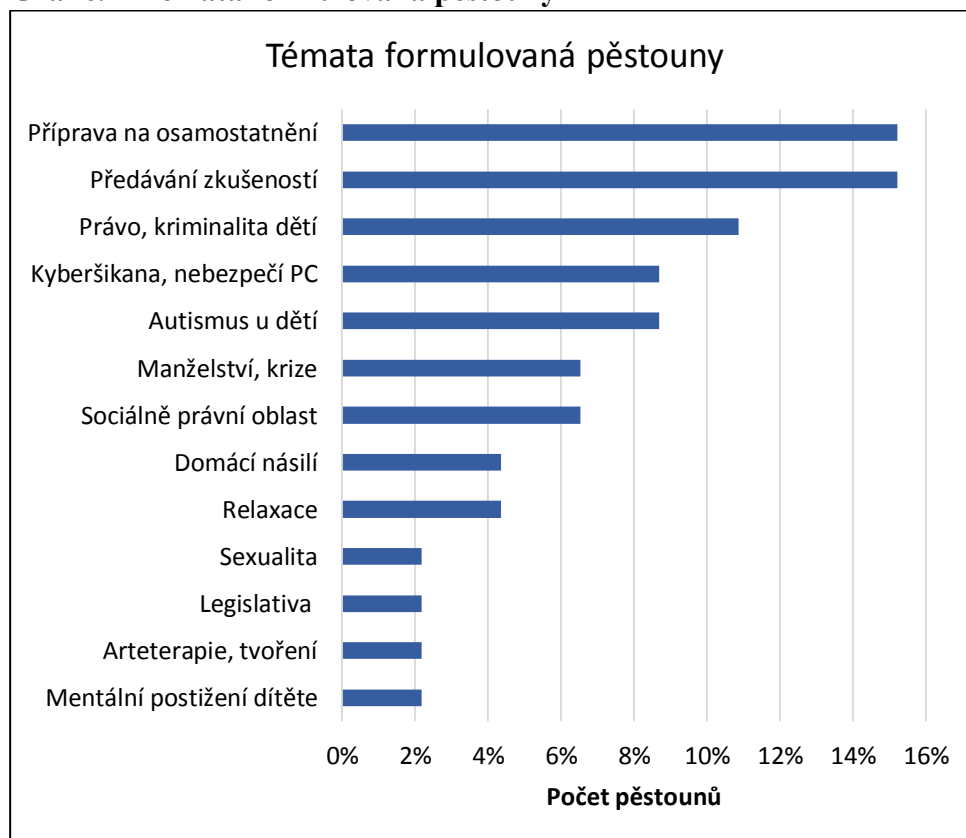
Graf č. 1 ukazuje zájem pěstounů o jednotlivá témata. Zájem o jednotlivá témata je vyjádřen v procentech, která se vztahují k celkovému počtu respondentů (celkem 46 respondentů). Pěstouni mohli označit více témat a doplnit témata. Největší zájem měli pěstouni o téma, které se týká chování dětí. Důvody umístění dítěte do náhradní péče (kapitola 3.1), střídání pobytů v různých zařízeních, institucionální péče, odloučení od matky v raném věku (kapitola 3.2), psychická deprivace (kapitola 3.2),

trauma (3.4), následky neuspokojování potřeb dětí (kapitola 3.3) a případně následky týrání, zneužívání a zanedbávání (kapitola 3.5) jsou příčinou emočních a vývojových problémů dětí a odrážejí se v chování dětí. Tím lze zájem o téma problémového chování dětí vysvětlit.

Dalším tématem, o které mají pěstouni zájem, je téma vztahů. O významu raného vztahu dítěte a matky pojednává kapitola 3.2 a o následcích narušeného vztahu kapitola 3.3. Můžeme vidět, že pro zdravý vývoj dítěte je tento vztah velmi důležitý a s následky neuspokojení této potřeby se pěstouni při péči o přijaté děti setkávají. Dalším tématem, které bylo označeno větším počtem pěstounů, byla biologická rodina dítěte a identita dítěte. Zájem o téma biologické rodiny může souviset se zákonnou povinností pěstounů udržovat a rozvíjet vztah s biologickou rodinou dítěte.

Graf č. 2 ukazuje, která témata pěstouni doplnili.

Graf č. 2 Témata formulovaná pěstouny

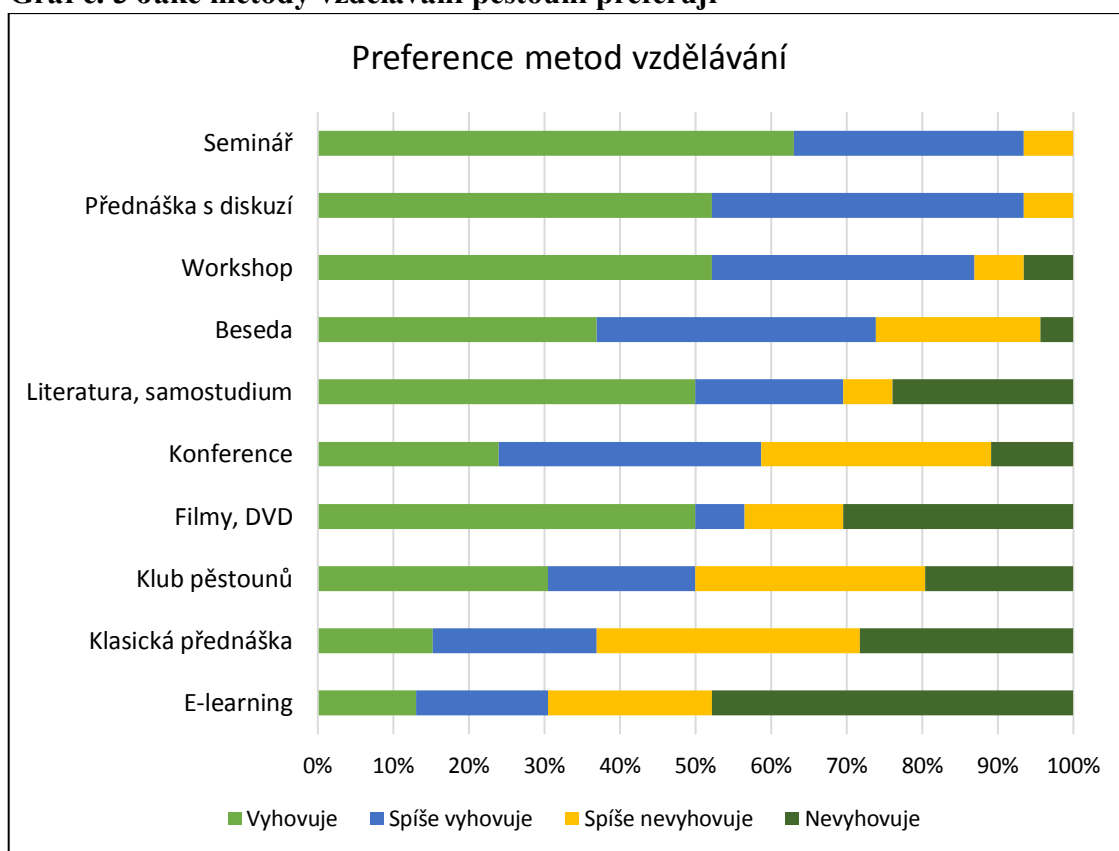

Pěstouni si většinou vybírali témata vzdělávání z nabízeného seznamu, pouze malá část pěstounů formulovala téma vlastní.

Metody vzdělávání

Pěstouni měli označit jednotlivé metody na škále: vyhovuje, spíše vyhovuje, spíše nevyhovuje, nevyhovuje. Jednotlivé metody byly vybrány na základě kapitoly čtvrté. V seznamu jsou metody, které jsou pěstounům známé z realizovaných vzdělávacích aktivit (např. kluby pěstounů, konference, besedy). Zároveň jsem do seznamu přidala metody méně využívané, jako je workshop. Přidala jsem do nabídky také e-learning, který u nás není zatím využíván. Zájem o jednotlivé metody je zobrazen v grafu č. 3.

Graf č. 3 Jaké metody vzdělávání pěstouni preferují

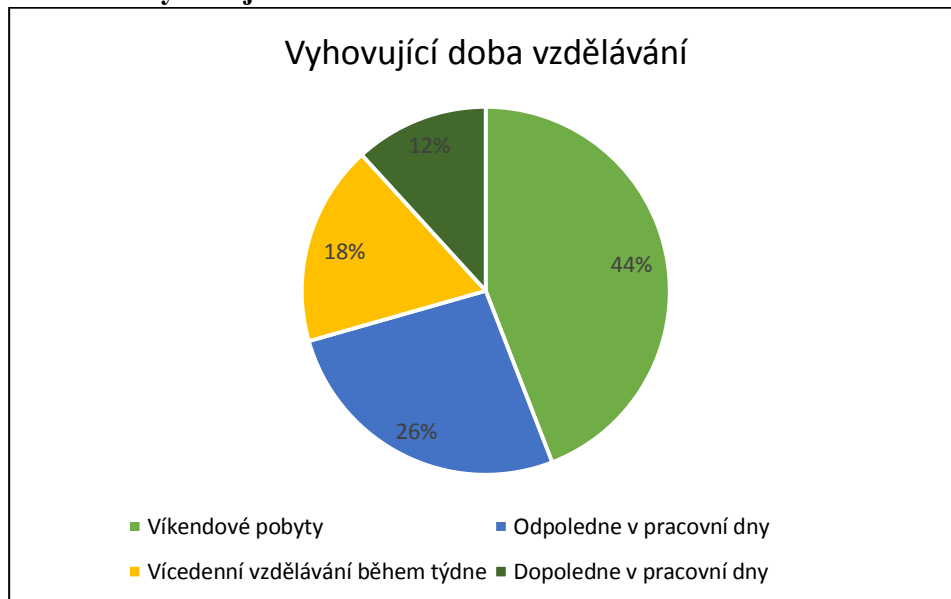
Pěstounům nejvíce vyhovují metody, které jsou spojeny s diskuzí o tématu, s praktickým řešením, se sdílením zkušeností. Pěstounům vyhovuje prezenční forma vzdělávání, kdy jsou v přímém kontaktu s lektorem. Zájem pěstouni projevili také o konferenci. Menší zájem byl o klasickou přednášku, která je metodou k předávání teoretických poznatků a kde je účastník většinou v pasívní roli. Nejmenší zájem projevili pěstouni o e-learning. Důvodem nezájmu může být nedostatek zkušeností s touto metodou.

Velký zájem vyjádřili respondenti o formu samostudia. Zájem byl jak o četbu a studium literatury, tak o využití výukových filmů, DVD.

Vyhovující doba vzdělávání

Doplňující otázkou v dotazníku bylo, která doba vzdělávání pěstounům vyhovuje. Pěstouni mohli označit více možností. Vyhovující dobu pro vzdělávání znázorňuje graf č. 4.

Graf č. 4 Vyhovující doba vzdělávání

Z dotazníků je patrný velký zájem o víkendové vzdělávací pobyty. Naše organizace víkendové vzdělávání pořádá již od roku 2013 a o tyto pobyty je trvalý zájem. Na víkendové pobyty jezdívají celé rodiny společně s dětmi. Z dotazníků vyplynulo, že jsou rodiny, kterým vyhovuje také vícedenní vzdělávání během týdne. Vícedenní vzdělávací pobyt mimo víkend byl naší organizací pořádán zatím jeden.

Trvání jedné vzdělávací aktivity

Další doplňující otázkou byla otázka na optimální délku jedné vzdělávací aktivity, pokud se nejedná o vícedenní pobyt. Mnozí pěstouni chodívají do zaměstnání. Otázka směřovala k tomu, zda máme organizovat vzdělávání v délce trvání šesti a více hodin, nebo raději máme pořádat aktivity kratší. Vyhovující trvání jedné vzdělávací aktivity vyjadřuje graf č. 5.

Graf č.5 Vyhovující trvání jedné vzdělávací aktivity

Z šetření vyplývá, že pěstouni preferují spíše kratší délku trvání jedné vzdělávací akce.

6.1 Shrnutí dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření ukázalo, o která témata mají pěstouni zájem. Pěstouni měli zájem o všechna navrhovaná témata. Ukázalo se, že pěstouni většinou vybírali témata z nabídky a jen málo z nich formulovalo nové téma (témata navržená pěstouny jsou uvedena v grafu č. 2). Je možné, že pokud by se v navrhovaných tématech v dotazníku objevila témata doplněná pěstouny, zájem o ně by byl větší. Nově navržená témata bych proto zařadila do případného dalšího šetření. Jak již bylo řečeno, pěstouni vybírali z nabídky, k formulování jiných témat přistupovali pasívně. Lze se domnívat, že nabídka témat jejich volbu ovlivnila. Nevýhodou techniky šetření je také fakt, že jednotlivá témata jsou formulována velmi obecně. Z šetření nelze vyvodit konkrétní informace. Na šetření by bylo možné navázat dalším šetřením, např. rozhovory s pěstouny, a získat bližší informace o jejich vzdělávacích potřebách. Výhodou zvolené techniky byla možnost oslovení všech pěstounů, kteří mají uzavřenou s naší organizací dohodu, což umožnilo získání většího množství dat, ze kterého si lze udělat základní představu o vzdělávacích potřebách pěstounů.

Největší zájem pěstouni projeví o témata týkající se chování dětí, o témata vztahů a témata související se školou. Další žádané téma bylo téma biologické rodiny dětí a identity dětí. Pěstouni navrhovali také témata, která zdánlivě nesouvisí s pěstounskou

péči. Objevovala se zde témata: jak relaxovat, manželství a krize, arteterapie. K tomu, aby pěstouni zvládli nároky, které péče o přijaté děti obnáší, potřebují umět odpočívat, mít podporu širší rodiny, mít z čeho čerpat, mít silný partnerský vztah. Tato témata proto mají ve vzdělávání pěstounů své místo.

Co se týče metody vzdělávání, pěstouni upřednostňují metody diskuzní, získávání praktických informací. Do dotazníku uváděli, že mají zájem o sdílení zkušeností. Zároveň mnozí pěstouni uvedli, že mají zájem o samostudium. Největší zájem byl o studium literatury a využití DVD a výukových filmů. Nejvíce pěstounům vyhovuje vzdělávání vícedenní, víkendové. Při vzdělávání během týdne považují pěstouni za optimální trvání vzdělávací akce 2 hodiny, případně 2–4 hodiny. Větší počet pěstounů vítá vzdělávání odpoledne.

Závěr

Šetření umožnilo získání základní představy o aktuálních vzdělávacích potřebách pěstounů, kteří mají s naší organizací uzavřenou dohodu. Analýza vzdělávacích potřeb byla doplněna o zjištění, které metody vzdělávání preferují, která doba vzdělávání a jaká délka jedné vzdělávací aktivity pěstounům vyhovuje. Zjištěné informace budou využity při plánování vzdělávacích aktivit na další období.

Pěstouni mají největší zájem o vzdělávání, které se bude týkat chování dětí, vztahů, oblasti školy, a biologické rodiny dítěte. Zájem o tato témata ukazuje, že vývoj dětí je ovlivněn jejich minulostí a s následky se pěstouni při péči o tyto děti setkávají (viz kapitola třetí). Do nabídky vzdělávacích aktivit lze tato témata častěji zařazovat. Témata, o která pěstouni projeví zájem menší, je vhodné také pěstounům nabídnout. Jedná se o témata např. dítě s fetálním alkoholovým syndromem, dítě s autismem. I přesto, že se jedná o témata specifická, jejich znalost má pro dítě obrovský význam.

V rámci šetření jsem rovněž zjišťovala, které metody vzdělávání pěstouni preferují. Vzdělávací metody vychází ze vzdělávací potřeby, nikoli naopak. Preference metod lze přesto v procesu plánování vzdělávací akce zohlednit. Pěstounům vyhovují metody, kdy mají kontakt s lektorem, mohou o tématu diskutovat, zajímají je zkušenosti. Ke vzdělávání lze využít také metody vzdělávání, které pěstouni označili za méně vyhovující. Pro určitá témata, jakým je např. legislativa, je metoda klasické přednášky užitečná a efektivní.

Šetření ukázalo, že pěstouni mají zájem o sebevzdělávání. Zájem pěstounů o sebevzdělávání je signálem k pořízení dostatečného množství vhodné literatury, případně pořízení výukových filmů. Kombinace prezenčního vzdělávání a samostudia může být vhodným řešením povinnosti vzdělávat se.

Literatura a zdroje

Analýza fungování institutu dohod o výkonu pěstounské péče v ČR [online]. Ostrava: SocioFactor, 2015 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/21394/Analyza_vykon_PP.pdf

ARMSTRONG, Michael. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy: 10. vydání*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-24714-07-3.

BAREŠOVÁ, Andrea. *E-Learning ve vzdělávání dospělých*. Praha: VOX, 2003. ISBN 978-80-86324-27-2.

BARTOŇKOVÁ, Hana. *Firemní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. Vedení lidí v praxi. ISBN 978-80-247-2914-5.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-2472580-2.

BOWLBY, John. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0076-5.

BUBLEOVÁ, Věduna, Ondřej NOVÁK, Marie M. VÁGNEROVÁ, Jan PALEČEK, Olga ŠMÍDOVÁ-MATOUŠOVÁ a Filip VYSKOČIL. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [cit. 2017-03-24]. ISBN 978-80-874-0552-5-8. Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Monografie.pdf>

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Filip VYSKOČIL a Pavla POKORNÁ. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 6.vyd. Praha: Spolu dětem, 2014.

BUCKLEY, Roger a Jim CAPLE. *Trénink a školení*. Brno: Computer Press, 2004. Business books (Computer Press). ISBN 80-251-0358-7.

CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0370-4.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0139-7.

- HRONÍK, František. *Rozvoj a vzdělávání pracovníků*. Praha: Grada, 2007. Vedení lidí v praxi. ISBN 978-80-247-1457-8.
- KLECKA, Malgorzata. *FAScinující děti*. Nitra: Návrat, 2012. ISBN 978-80-969621-6-7.
- KLECKA, Malgorzata a Malgorzata JANAS-KOZIK. *Dieťa s FASD: Diferenciálna diagnostika a základy terapie*. 2009. Nitra: Návrat, 2012. ISBN 978-80-969621-7-4.
- KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti* [online]., [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7713/Budovani_identity_ditete.pdf
- KOUBEK, Josef. *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 4., rozš. a dopl. vyd. Praha: Management Press, 2009. ISBN 978-80-726116-8-3.
- LANGER, Tomáš. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-271-0093-4.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MEDLÍKOVÁ, Olga. *Lektorské dovednosti: manuál úspěšného lektora*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2013. Komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-4336-3.
- MUŽÍK, Jaroslav. *Řízení vzdělávacího procesu: andragogická didaktika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Vzdělávání dospělých. ISBN 978-80-735-7581-6.
- Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuzným dítěte: Metodická příručka* [online]. Praha: Nadační fond J&T. Dostupné také z: <http://www.valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/publikace-158.pdf>

PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník lidské zdroje: výchova, vzdělávání, péče, řízení*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-2000-950-7.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-2474-806-1.

POST, B. Bryan. *Od strachu k lásce: Výchova náročných adoptovaných dětí a dětí v pestúnskej starostlivosti*. Návrat, 2015.

PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5232-7.

PTÁČEK, [Radek, Hana KUŽELOVÁ a Libuše ČELEDOVÁ]. *Vývoj dětí v náhradních formách péče* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011 [cit. 2017-03-24]. ISBN 978-80-7421-040-2. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13150/nahradni_pece.pdf

ROHÁČEK, Marek a Vladislav MATĚJ. *Hledáme rodičov alebo aj opustené deti potrebujú rodinu* [online]. Bratislava: Návrat, 2009 [cit. 2017-03-07]. ISBN 978-80-9696-21-9. Dostupné z: http://www.navrat.sk/data/files/publikacie/Hladame_rodicov_alebo_aj_opustene_deti_potrebuju_rodinu.pdf

ROMANČÁKOVÁ, Kateřina. Systém vyhledávání a evidence dětí. In: FRANCÍRKOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ, et al. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2017-03-24]. ISBN 978-80-7421-103-4. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf

SALAČOVÁ, Lucie. Příbuzenská pěstounská péče. In: FRANCÍRKOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ, et al. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2017-03-24]. ISBN 978-80-7421-103-4. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf

SEMERÁDOVÁ, Monika, Ria ČERNÁ a Barbora ZACHAŘOVÁ. *Metodika doprovázení: Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče* [online]. 2. vyd. Pardubice: Amalthea, 2013 [cit. 2017-02-05]. ISBN 978-80-904801-0-0. Dostupné z: http://www.nadacesirius.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf

SOLAŘOVÁ, Hana. Děti v náhradní rodinné péči a jejich potřeby. In: FRANCÍKOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ, et al. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015, s. 348 [cit. 2017-03-24]. ISBN 978-80-7421-103-4. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf

SVOBODOVÁ, Alena. Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči. In: FRANCÍKOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ, et al. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2017-03-24]. ISBN 978-80-7421-103-4. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073675516.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026206965.

VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-2621-026-9.

VODÁK, Jozef a Alžbeta KUCHARČÍKOVÁ. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. Management (Grada). ISBN 978-80-2473-651-8.

Zákon č. 86/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
In: *Sbírka zákonů*.

Seznam grafů

1. Graf č. 1 Zájem pěstounů o témata
2. Graf č. 2 Témata formulovaná pěstouny
3. Graf č. 3 Jaké metody vzdělávání pěstouni preferují
4. Graf č. 4 Vyhovující doba vzdělávání
5. Graf č. 5 Vyhovující trvání jedné vzdělávací aktivity

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Dotazník vzdělávání pěstounů

Příloha č. 1 Dotazník vzdělávání pěstounů

1. Označte nebo vypište, o která témata vzdělávání máte zájem. Výčet témat je pouze orientační, můžete vypsát konkrétní témata, která vás zajímají. Může označit nebo vypsát více témat.

- Význam rané vazby dítěte s matkou
- Psychická deprivace dítěte
- Trauma dítěte, téma ztráty
- Poruchy chování (agresivita, lhaní, krádeže, sebepoškozování,...)
- Hyperaktivita dětí
- Vztahy, vztahová vazba, poruchy vztahů
- Závislosti (drogy, alkohol)
- Škola (výukové problémy, domácí příprava, šikana,...)
- Dopady zanedbávání, týrání a zneužívání na vývoj a zdraví dítěte
- Biologická rodina dítěte
- Identita dítěte
- Dítě s fetálním alkoholovým syndromem
- Jiné, vypište jaké

.....
.....

2. Označte, jak vám jednotlivé metody vzdělávání vyhovují:

Klasická přednáška (většinou teoretický výklad)

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Přednáška s diskuzí (výklad tématu s následnou diskuzí)

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Workshop (metoda často navazuje na přednášku, je postavena na řešení skutečných problémů ve skupinovém rozhovoru)

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Beseda (sdílení zkušeností a názorů na určené vybrané téma, vedené lektorem, lektor omezuje svůj výklad, k tématu se vyjadřují především účastníci)

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Kluby pěstounů (pravidelná setkání pěstounů vedená psychologem nebo klíčovým pracovníkem)

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Konference

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Seminář (posuzování problémů praxe z různých úhlů pohledu lektora a účastníků)

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Četba odborné literatury

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

Výukové filmy, DVD

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

E-learning

vyhovuje   spíše vyhovuje   spíše nevyhovuje   nevyhovuje

3. Která doba vzdělávání vám nejvíce vyhovuje (můžete označit více možností):

- Odpoledne v pracovní dny
- Dopoledne v pracovní dny
- Víkend
- Vícedenní vzdělávání během týdne

4. Kolik hodin vzdělávání v případě odpoledních či dopoledních aktivit vám vyhovuje? Napište počet hodin, případně rozmezí (např. 2 hod nebo 2 až 4 hodiny, apod.):

.....

Děkuji vám za vyplnění dotazníku